

teachings: the theory of intellect, psychology, epistemology, the theory of matter and form, cosmology, emanation theory, angelology and theology. *Epistle on Bird* narrates the story of the human soul, represented as a bird, which transiently escapes the terrestrial bounds and undergoes a spiritual journey to God. However, it is not until in Salaman and Absal, where the human soul, once separated from the body, can reach the ultimate goal.

To conclude, it is important to emphasize that it is love that enables this spiritual ascent because it represents the means of self-perfection.

Ján Ostrolucký

Autoritou od stredoveku až podnes: Myšlienkový vplyv Ibn Tajmíju na radikálny politický islam neskoršieho 20. storočia¹

Abstract

This article is dedicated to a description and analysis of Ibn Taymiyyah's main concepts that influenced authors of radical political Islam of the 2nd half of 20th century. The main focus is on the concepts of jihad, holy struggle in Islam, hisba, the concept of an ideal Muslim rule and geopolitical ideas in Islam inspired by Ibn Taymiyyah and used in modern islamic ideologies embraced by Abdasalam Faraj, Osama bin Laden etc. This article shows the main connecting lines between the medieval scholar and modern radical islamic fundamentalists in a historical and a political context. Special attention is given to Taymiyyah's influence on Islamic radicals who spread their ideas throughout the Muslim world and took violent actions during and after the Soviet occupation of Afghanistan.

Key words: Taymiyyah, Faraj, Laden, Marden, hisba, shariah, jihad, islamism

1. Úvod

Koniec bipolárnej konfrontácie pre Západ znamenal okrem iného i stav absencie globálnej hrozby šírenia komunizmu. Tento fenomén bol na rôznych poliach verejného života

1) Tento článok vychádza z bakalárskej práce, ktorú autor obhájil v roku 2012 na Katedre Blízkoovýchodných štúdií FF ZČU.

nahradený hrozbou nacionalizmu, ktorý bol desaťročia dusený pod pokrievkou vynútenej jednoty zo strany ZSSR. Podobne tomu bolo i v prípade náboženského, menovite islamského, fundamentalizmu. Oči Západu sa upierali na bojmi zmietanú Juhosláviu či na Izraelско-Palestínsky mierový proces. Svojim železkom v ohni prispel i Samuel Huntington tézou o strete civilizácií, ktorá vyvolala v západnom svete nečakaný ohlas. Diskurz sa postupne upriamil na radikálne prejavy islamu, čo korunovali udalosti z 11. Septembra 2001 a ďalšie, svojou hrôzostrašnosťou, podobné. To všetko so sebou prinieslo nárast počtu publikácií a ich reedícií o radikálnom islame, jeho koreňoch a prejavoch.

Pozorný čitateľ v nich isto spozoruje opakujúce sa zmienky o vplyve stredovekého islamského komentátora a právnika Ibn Tajmíju na významné postavy islamského radikalizmu. Medzinárodne uznávaný francúzsky sociológ a orientalista Gilles Kepel i jeho český protajšok Miloš Mendel² sú jednými z autorov, ktorí vo svojich prácach zameralých na radikálny islam venujú určitý priestor tejto problematike, a ktorí inšpirovali autora tohoto článku k jej hlbšiemu preskúmaniu a rozpracovaniu.

Nasledujúci text priblíži čitateľovi myšlienky stredovekého islamského právnika Ibn Tajmíju a zvlášť jeho postoje ku konceptom islamskej vlády a *džihádu*, ktoré boli kľúčovými inšpiráciami pre vplyvných ideológov na poli islamizmu v druhej polovici 20. storočia. Postavy ako ideológ Muslimského Bratstva v Egypte Sajjid Qutb, jeden zo strojcov atentátu na Egyptského prezidenta Sadáta v roku 1981 Abdassalám Farag a islamistický vodcovia úzko spätí s konceptom globálneho *džihádu* Abdulláh Azzám či Usáma bin Ládín sú dodnes v radikálnych islamských kruhoch považované za symboly revolúcie a boja proti útlaku zo strany neveriacich a ich manifesty sú vydávané stále v nových nákladoch a v rôznych jazykových mutáciách pre čitateľov od juhovýchodnej Ázie až po muslimské komunity v západnej a severnej Európe, či na predmestiach Londýna.

2. Ahmad Ibn Tajmíja

Taqí ad-Dín Ahmad Ibn Tajmíja žil v období, ktoré možno označiť podľa vzoru Karen Armstrongovej ako obdobie najväčších územno-politických zmien na Blízkom východe od dôb arabskej expanzie.³ Po krížových výpravách sa na tom s ohľadom na exogénne faktory podieľala i mongolská expanzia a jeden z jej vrcholov, devastácia Baghdádu v roku 1258 a rozbitie kalifátu pod Abbásovskou vládou.⁴ Nasledujúce desaťročia navyše poznačili diplomatické a vojenské strety medzi egyptskými Mamlúkmi a mongolskými vládcami, ktorí od konca 13. storočia prijímali islam a svoje panstvá vyhlasovali

za muslimské. To bolo prejavom snahy pripojiť územie zničeného kalifátu k mongolskému impériu.⁵

V roku 1262 sa do víru spomínaných udalostí narodil Ahmad Ibn Tajmíja, ktorý počas svojho života pôsobil ako predstaviteľ *hanbalovskej* a *šáfi'ovskej* právnej školy v Damasku, kde sa zúčastnil odporu voči mongolským výbojom Ilchánov. Na začiatku 14. storočia bol účastníkom rôznych diskusií ako oponent káhirskejších *'ulamá*, ktorí obhajovali vtedajší mamlúcky politický establishment. Vymedzoval sa hlavne voči mongolskej forme vlády založenej na právnom kodexe *jasá*, ktorý na podmanených územiach nahrádzal *šari'u* založenú výhradne na Koráne a *sunne*. Cieľom jeho kritiky boli taktiež egyptskí Mamlúci a iránsky ilcháni, ktorých politická prax nebola podľa Ibn Tajmíju vždy v úplnom súlade s pravou *šari'ou*. Obdobne vnímal i prax dynastického nástupníctva a pokusy o obnovenie *chalifátu* a *chalifa* ako zástupcu proroka.⁶

2.1. Správna islamská vláda podľa Ibn Tajmíju

K téme správnej islamskej vlády sa Ibn Tajmíja vyjadruje obsiahlo a veľmi jednoznačne vo svojom spise *Prikazovanie správneho a zakazovanie nesprávneho*⁷. Sám názov diela stručne popisuje predstavu Ibn Tajmíju o ideálnej vláde založenej na islame, ktorej legitimita vychádza z prikazovania správneho a dobrého a zakazovania nesprávneho. To, čo je dobré a správne v tomto prípade určuje Korán a *sunna* a z nich vychádzajúci právny kódex *šari'a*. Tajmíja sa pri tom opiera o koránske verše, ktoré definujú prikazovanie správneho a zakazovanie nesprávneho, doktrínu *hisba*, ako základný aspekt *ummy*, spoločenstva muslimov: „*Vy jste národ nejlepší, jenž kdy povstal mezi lidmi. Vy přikazujete vhodné, zakazujete zavrženíhodné a věříte v Boha [...]*“⁸

A tiež: „*Věřící muži a věřící ženy jsou si vzájemně přáteli a přikazují vhodné a zakazují zavrženíhodné, dodržují modlitbu, dávají almužnu a jsou poslušní vůči bohu a jeho poslu. nad těmi se Bůh věru slituje, neboť Bůh mocný je i moudrý.*“⁹

Hisba, prikazovanie správneho a zakazovanie nesprávneho či zavrhnutiehodného, je teda doktrínou, ktorá podľa Ibn Tajmíju legitimizuje vládára. Pokiaľ sa vládca podriaďuje Bohu, vládne podľa jeho prikázaní a podľa zjavenia, vytvára pre *ummu* podmienky

2) Kepel 1985, Mendel 1996, Mendel 2006, Mendel 2008.

3) Armstrongová 2008, 128.

4) Aigle 2005, 89.

5) Armstrongová 2008, 129.

6) Mendel 2008, 154.

7) Kalamullah: *Enjoining Right and Forbidding Wrong by Ibn Taymyyia*, <http://www.kalamullah.com/Books/Enjoining%20Right%20and%20forbidding%20wrong.pdf>, 5. 4. 2012.

8) Korán 3:110.

9) Korán 9:71.

k dodržiavaniu *šarí'e*, ktorá v Tajmíjovom *hanbalovskom* ponímaní vychádza rýdzo z Koránu a *sunny*, tak je legitímny i v prípade, že moc uzurpoval.¹⁰

Tajmíjov názor na tyranov a diktátorov je teda determinovaný spôsobom ich vlády, nie cestou, akou sa dostali k moci. Výnimkou snáď môže byť spomínaná dynastická forma vlády, pretože tá z historickej skúsenosti a zo skúseností Ibn Tajmíju samého nevedla k naplňovaniu doktríny *hisby* a k vláde podľa božieho zákona *šarí'e*. Zčasti meritokratický princíp nástupníctva egyptských Mamlúkov by sa mohol zdať bližší Ibn Tajmíjovu chápaniu ideálnej vlády, z ktorej by sme mohli vyvodit' podmienky ideálneho nástupníctva, avšak bol jednoznačne zatienený intrigánstvom a klientelizmom v radoch mamlúckej vojenskej elity v spojení s ambicióznymi a po moci bažiacimi *'ulamá*.

Historické prípady vzbúr, revolúcií či palácových prevratov, ktoré boli v krajinách bývalého *chalífátu* pomerne častou praxou nás privádzajú k inej forme nástupníctva, a teda forme násilnej. Ako bolo spomenuté, pre Ibn Tajmíju bol legitímnym vládcom ten, ktorý vládol *umme* alebo jej časti v súlade s doktrínou *hisby* a podľa *šarí'e* i napriek tomu, že bol uzurpátorom moci. To však neplatí absolútne. Zvrhnutie vládcu, ktorý je legitímny podľa vyššie popísaného, je podľa Tajmíju nesprávne. Jediným dôvodom prečo sa búrit' proti vládcovi medzi muslimmi je ich nenaplňovanie doktríny *hisby*, prekračovanie *šarí'e* či bezverectvo. Niekoľko krát vo svojom diele vyjadruje myšlienku, že búrenie sa proti vládcovi, ktorý tieto podmienky splňuje, i keď nie vždy absolútne, môže vyvolať *fitnu*, rozkol, boj muslima proti muslimovi alebo bezvládie. To môže napáchať oveľa väčšie škody ako zotrvanie uzurpátora pri moci. Ibn Tajmíja považuje každé rozpútanie *fitny* za nesprávne a teda proti doktríne *hisby*.¹¹ V tomto však nie je výnimkou, pretože vo všeobecnom chápaní je boj muslima proti muslimovi, brata proti bratovi, katastrofou.

Práve aby sa predišlo *fitne*, rozkolu medzi skupinami muslimov, uznáva Ibn Tajmíja ešte jednu podmienku legitimacy vlády a tou je konsenzus *ummy*, *idžmá'*. Historická udalosť nazvaná ako *Prvá fitna* je pre Ibn Tajmíju príkladom, kedy sa dvaja uchádzajú o vládu nad *ummou* dostali do sporu, ktorý rozriešil konsenzus *ummy*. V roku 658 sa uskutočnilo po bitke u Siffínu arbitrárne konanie medzi posledným pravoverným kalifom Alím a sýrskym guvernérom Mu'áwijou, ktorý tvrdil, že Alí svoje nástupníctvo dosiahol zariadením predčasnej smrti svojho predchodcu Uthmána. Z tohoto konania vyplynulo,

že ani jeden z nich nemá nárok na pozíciu *chalífa*, a že nový vodca *ummy* musí byť zvolený v Medine. Proti tomuto rozhodnutiu sa postavilo radikálne krídlo podporovateľov Alího, ktorí na neho zanevrelí pre jeho nedostatočný odpor proti výsledkom arbitrárneho konania, a s tým, že rozhodovať môže iba Boh, sa prehlásili za jediných pravoverných muslimov, oddelili sa od zvyšku Alího krídla, nazvali sa *cháridžovcami* (charadža – odišiel) a násilne presadzovali svoje politické predstavy. Alí bol nútený voči nim zakročiť a vojensky ich porazil.¹² *Cháridžovci* sú podľa Ibn Tajmíju muslimmi, avšak Alího zakročenie proti nim schvaľuje, pretože konsenzus *ummy* vyjadroval vôľu k zmieri. V spojení tejto historickej udalosti spoločne s veršom zo *súry* Komnata teda pripisuje konsenzu *ummy* silnú vládu-legitimizujúcu funkciu: „*Bojuj-li mezi sebou dvě skupiny věřících, usmiřte je! A činí-li jedna skupina z těch dvou bezpráví druhé, bojujte proti těm, kdo činí bezpráví, dokud se před rozkazem Božím neskloní! A když se skloní, usmiřte obě strany spravedlivě a buďte nestranní, neboť Bůh věru miluje ty, kdož jsou nestranní!*“¹³

K predloženému stručnému zhrnutiu Ibn Tajmíjovho pohľadu na islámsku vládu, ktorý je veľmi významný pre popis jeho vplyvu na politický islam neskoršieho 20. storočia je na mieste predstaviť Tajmíjov pohľad na *džihád*, pre neho šiesty pilier viery. Ten je totiž pre popis jeho vplyvu na politický islam v skúmanom období rovnako dôležitý, čo ukáže ďalší text.

2.2. Ibn Tajmíja a džihád

Ibn Tajmíja sa stal ikonou islámskeho fundamentalizmu vďaka reinterpretácii a snahe o obrodu *hanbalovského madhabu*. Táto islámská právna škola sa vyznačuje rigidným pohľadom na interpretáciu Koránu a *sunny*. Jedným z prínosov Ibn Tajmíju pre *hanbalovský madhab* bolo jeho chápanie *džihádu* ako šiesteho piliera viery okrem majoritne uznávaných piatich, ktorými sú vyznanie viery (*šaháda*), modlitba (*salát*), almužna (*zakát*), pôst (*saum*) a púť do Mekky (*hadždž*).¹⁴ Jeho pohľad na *džihád* podobne ako i na islámskú vládu alebo *fitnu* je možné okrem rozličných teoretických spisov možno pozorovať i v právnych verdiktoch, *fatwách*, týkajúcich sa konkrétnych situácií v živote *ummy*, aplikáciách právnej teórie v praxi. Svoje tvrdenia o záväznosti *džihádu* pre každého pravoverného opiera

10) Kalamullah: *Enjoining Right and Forbidding Wrong by Ibn Taymyyia*, <http://www.kalamullah.com/Books/Enjoining%20Right%20and%20forbidding%20wrong.pdf>, 5. 4. 2012.

11) Kalamullah: *Enjoining Right and Forbidding Wrong by Ibn Taymyyia*, <http://www.kalamullah.com/Books/Enjoining%20Right%20and%20forbidding%20wrong.pdf>, 5. 4. 2012.

12) Armstrongová 2008, 70.

13) Korán 49:9.

14) Mendel 2008, 102.

najčastejšie o verše zo *súry* Krava, alebo Korist': „A bojujte proti nim, dokud nebude koniec svádění od víry a dokud nebude všechno náboženství patřit Bohu [...].“¹⁵

„A je vám předsán také boj, i když je vám nepřijemný. Je však možné, že je vám nepřijemné něco, co je pro vás dobré, a je možné, že milujete něco, co je pro vás špatné; je-
dině Bůh to zná, zatímco vy to neznáte.“¹⁶

„Bojujte tedy proti nim, aby už nebylo pokušení k odpadlictví a aby všechno náboženství bylo jen Boží. Jestliže však přestanou, pak Bůh jasně vidí vše, co dělají.“¹⁷

Spomenuté koránske verše používané Ibn Tajmíjom na potvrdenie *džihádu* ako základnej povinnosti muslima pochádzajú z medínskych *súr*. Jedná sa o *súry*, obrazy, kapitoly, ktoré boli podľa tradície Muhammadovi zjavené po *hidžre* do mesta Medina. Všeobecne je v tradícii dané, že pokiaľ medínske verše významovo prichádzajú do konfliktu veršom zjaveným v Mekke, nadobúdajú platnosť na úkor druhých menovaných. Mekkánske verše majú totiž na otázku legitimacy násilného boja odlišnú odpoveď: „A když násilí činíte, jste jak tyraní násilní!“¹⁸ „[...] my nejlépe známe, co hovoří, a ty nejsi ustanoven, abys je nutil násilím. Připomínej tedy pomoci Koránu těm, kdo hrozby Mé se obávají.“¹⁹

Nutné je však pripomenúť, že spomenuté verše sa vyjadrujú k *džihádu* násilnému, a že ich Ibn Tajmíja využíval vo *fatwách* proti Mongolom. Jeho postoj k *džihádu* ako k bezpodmienečnej a nevyhnutnej povinnosti však nemá korene v bojaktivosti v zmysle agresivity či násilnej povahy. *Džihád* definuje ako nástroj, ktorý napomáha *umme* na ceste božej a umožňuje *umme* prinášať čistý prospech svetu.²⁰ Z toho možno vyvodiť, že koncept *džihádu* je neoddeliteľne spätý s *ummou* a teda, že je priamou súčasťou doktríny *hisba*, prikazovania správneho a zakazovania zavrhnutiahodného. Táto bola popísaná vyššie spolu s jej významom pre islamskú vládu.

Na tomto mieste je nutnosťou vysvetliť koncept *džihádu* ako pozitívnej aktivity v rámci doktríny *hisby*. Podľa Miloša Mendela je to „[...] pilier pohľadu na svet a na miesto islamu v ňom.“²¹ „Džihád je vlastne všetko, čo posiluje kolektívnu zbožnosť, všeobecné blaho obce, čo vedie k rozširovaniu *dár al-islám* (príbytku islamu) na úkor *dár al-harb* (príbytku vojny).“²² Môže sa jednať o útočnú alebo obrannú vojnu, ale vždy len *džihád fí sabíli' lláh*, *džihád* pre vec boha. Korán ani *sunna* neuznáva iný dôvod pre vedenie vojny. Môže sa tiež jednať

o odhaľovanie odchýliek od islamu. Posilňovanie kolektívnej zbožnosti sa teda môže stať negatívnou aktivitou, ak sa jedná o jej aplikáciu proti niekomu alebo niečomu. Týmito protivníkmi teda môžu byť spoločenské neduhy (cudzoložstvo, alkohol, hazard) alebo osoby (odpadlíci, pokrytci) zabraňujúce naplňovaniu *hisby*.

Pre účel finálnej formulácie argumentu, prečo sa násilný i nenásilný *džihád* stáva pilierom viery bude vhodné zopakovať koránske citáty, z ktorých podľa Tajmíju vyplýva nutnosť aplikácie *hisby*: „Vy jste národ nejlepší, jenž kdy povstal mezi lidmi. Vy prikazujete vhodné, zakazujete zavrženíhodné a věříte v Boha [...].“²³ „Věřící muži a věřící ženy jsou si vzájemně přáteli a prikazují vhodné a zakazují zavrženíhodné, dodržují modlitbu, dávají almužnu a jsou poslušní vůči bohu a jeho poslu. nad těmi se Bůh věru slituje, neboť Bůh mocný je i moudrý.“²⁴

V rámci úvah o Ibn Tajmíjomovom chápaní *džihádu* ako piliera viery musíme bezpodmienečne zobrať do úvahy Tajmíjomovu príslušnosť k hanbalovskému madhabu ale i všeobecný diskurz. Táto právna škola rigidne interpretujúca Korán a sunnu, ako aj všeobecné chápanie *džihádu* ako snahy o posilnenie zbožnosti, pomohli formulovať argumenty k jeho postojom. A to i v prípade argumentov pre presvedčivé obhájenie tézy o záväznosti *džihádu* pre každého muslima a súčasne o jeho mieste medzi piliermi islamu.

2.3. Mardínska fatwa

Ďalšou, pre skúmanie Ibn Tajmíjomovho vplyvu na politický islam neskoršieho 20. storočia, signifikantnou epizódou je jeho *Mardínska fatwa* venujúca sa osídleniu, dnes ležiacemu na území Turecka. Mesto Mardín bolo v období jeho pôsobenia pod správou vazalskej dynastie Artukidov.²⁵ *Fatwa*, právny verdikt, sa týkal série otázok miestnych muslimov, ktorých zaujímal štatút mesta v dištinkcii *dár al-harb* a *dár al-islám*, keďže Artukídi muslimmi neboli. Muslimských obyvateľov trápila taktiež otázka, či sú z takého miesta povinní emigrovať, či je hriechom napomáhať správcom mesta, a či je možno obyvateľa mesta označiť za *munáfiqa*, pokrytca. Ibn Tajmíja odpovedal, že muslimovia sú povinný z mesta emigrovať jedine, ak je pre nich nemožné vykonávať náboženskú prax. Mendel taktiež predstavuje Tajmíjomov názor na danú otázku, ktorý hovorí, že je bohumilejšie praktikovať náboženstvo v mieste kde je to ťažké, ako emigrovať na miesto, kde je tomu naopak.²⁶ Na otázku, či môžu správcom mesta napomáhať, odpovedal, že tak činiť nesmú svojou silou

15) Korán 2:193.

16) Korán 2:216.

17) Korán 8:39.

18) Korán 26:130.

19) Korán 50:45.

20) Kalamullah: *Enjoining Right and Forbidding Wrong by Ibn Taymyyia*, <http://www.kalamullah.com/Books/Enjoining%20Right%20and%20forbidding%20wrong.pdf>, 5. 4. 2012.

21) Mendel 2008, 102.

22) Mendel 2008, 102.

23) Korán 3:110.

24) Korán 9:71.

25) Kreiser a Neumann 2010, 34.

26) Mendel 2006, 125.

ani majetkom v prípade, ak správcovia mesta bojujú proti muslimom. Pokrytectvo miestnych muslimov, ktoré malo byť založené na ich živote pod touto správou jasne odmietol.

Prvá otázka týkajúca sa štatútu mesta v spomínanej dištinkcii bola zodpovedaná spôsobom, ktorý nemá obdoby vo vtedajších geopolitických islamských predstavách. Tajmíja totiž tvrdí, že sa nejedná ani o dom vojny ani o dom islamu. jedná sa podľa neho o tretiu kategóriu, kde sa s muslimmi zaobchádza tak, ako si zaslúžia, a s neveriacimi, vrátane správcov, sa zaobchádza obdobne. Záver *fatwy* znie: „*K tomu, či je (Mardín) domom vojny alebo domom islamu je zložitá sa vyjdiť. Nie je ako dom islamu, kde by boli obrancami muslimovia. Nie je však ani ako dom vojny, kde žijú neveriaci. Je to tretia oblasť, kde sa s muslimom zaobchádza tak, ako so zaslúži, a kde sa bojuje proti tomu, kto je mimo islamské právo, ako si zaslúži.*“²⁷

Prekvapivo úderne znenie posledného výroku tejto *fatwy*, kde sa hovorí bojujani proti osobám postaveným mimo islamské právo, je vzhľadom na Tajmíjovu autoritu veľmi závažné, v dôsledkoch až do súčasnosti. *Fatwa*, právny verdikt, autority takéhoto razenia, totiž nemá lokálne a časové obmedzenia. Je vyslovená všeobecne a môže byť aplikovaná na analogické situácie, a teda na všetky muslimské komunity pod neislamskou vládou.

Vo veľkom také komunity vznikajú až o niekoľko sto rokov v Indii. V Tajmíjovej dobe, po mongolskej invázii, ich neexistovalo mnoho, pretože, ako bolo povedané, mongolské dynastie prijali islam.

Ibn Tajmíja však tvrdil, že sú neveriaci a prijali islam iba na oko. Okrem nahradenia *šari'e* mongolskou *jasou*, to dokazovala podľa Tajmíju i aktívna prítomnosť neveriacich v ich vojenských jednotkách.²⁸ Je dôležité opäť pripomenúť, že pre ilchánov bolo jednoduchšie prijať islam z pragmatických dôvodov. Logickými dôsledkami bežnej mongolskej praxe stavania na miestnych tradíciách dobytých území²⁹ sú väčšia pravdepodobnosť stability dobytého územia, menšia pravdepodobnosť vzbúr, naopak väčšia pravdepodobnosť podpory miestneho obyvateľstva, možnosť vnášania rozkolu do väčších národov, akým bola *umma*, a podobne.

Ako bolo naznačené, *Márdínska fatwa* sa na základe Tajmíjovej autority a na základe jej historickej jedinečnosti vzhľadom na okolnosti stala precedensom *par excellence*. V znení aké ponúka predchádzajúci text je vlastne legitimizáciou násillia voči nemuslimom na územiach s nemuslimskou vládou, kde sa nachádzajú muslimské komunity. To v spojení s Tajmíjovými myšlienkami o muslimskej vláde a *džiháde* vytvára pomerne

komplexné myšlienkové podhubie pre rozvoj a aplikáciu radikálneho islamu v 20. storočí hektikom nie len pre islamský svet.

Interpretácia *Márdínskej fatwy* sa teda stáva problematickou, kvôli jej konfliktnému charakteru. V roku 2010 sa v meste Mardín konala konferencia významných islamských učencov súčasnosti, ktorá mala objasniť jej význam a dopad na súčasnosť. Cieľom bolo samozrejme odmietnuť jej využívanie k legitimizácii násillia radikálnych skupín.³⁰

Na konferencii zaznelo i zistenie experta na islamské právo Abdulláha bin Bajjá, ktorý je jedným z najplyvnejších islamských právnikov súčasnosti a je funkcionárom *Islamskej Rady Fiqhu* či *Medzinárodnej únie Muslimských Učencov* atď.³¹ To poukázalo na zámennu slov pri prepise *Márdínskej fatwy* pri niektorých z jej edícií v poslednom, citovanom, odseku. Konkrétne sloveso *juqátal*, je s ním bojujani, malo nahradiť pôvodné sloveso *ju'ámal*, je s ním zaobchádzané.³²

Toto zistenie dokladá citáciou Ibn Tajmíjovej *Márdínskej fatwy* z 13. storočia od jeho žiaka Ibn Mufliha zo spisu *al-Adáb aš-Šarí'a*, kde je použitý výraz *ju'ámal*, zaobchádza.³³ Tento tvar je pomerne zreteľný v rukopise dokumentu, ktorý poslúžil ako dôkaz, nazvanom *Záhirija 2757* uloženom v *Maktabat al-Asad*, Asadovej knižnici v Damašku. Ten obsahuje časť Tajmíjových egyptských *fatiev*, prepísaných v polovici 14. storočia.³⁴ Sledovaná veta je sice ukrátená a značnú časť interpunkcie, no napriek tomu je kontroverzný znak rozoznateľný.³⁵

Výsledkom konferencie teda bol vznik tzv. *Novej Márdínskej Fatwy*, ktorá má byť záväzná v pôvodnej forme: *Je to tretia oblasť, kde sa s muslimom zaobchádza tak, akosi to zaslúži, a kde sa s tým, kto je mimo islamského práva, zaobchádza tak ako si zaslúži.*³⁶

3. Ibn Tajmíja a radikálny islam

Vyčerpávajúci popis časti Ibn Tajmíjovho myšlienkového sveta mal za cieľ vytvoriť platformu, do ktorej bude nasledujúci text zasadzovať konkrétne osobnosti a ich myšlienky spojené s politickým islamom a islamským radikalizmom neskoršieho 20. storočia. Pre poriadok bude potrebné stručne zdefinovať a systematizovať pojmy islamizmus, politický islam a islamský fundamentalizmus. Mendel vo svojej práci *S puškou a Koránem* hovorí o islamskom fundamentalizme, že „*Pre tento smer sa v európskej odbornej literatúre*

30) Michot 2011, 145.

31) Esposito a Kalinn 2009.

32) Michot 2011, 145.

33) Michot 2011, 145.

34) Michot 2011, 145.

35) Obrázek č. 1.

36) Podľa názora autora článku sa tým myslí to, ako si zaslúži v závislosti od svojho správania sa, nie v závislosti od svojho vyznania.

27) Wikisource: *The Great Compilation of Fatwa*, http://ar.wikisource.org/wiki/%D9%85%D8%AC%D9%85%D9%88%D8%B9_%D8%A7%D9%84%D9%81%D8%AA%D8%A7%D9%88%D9%89, 8. 4. 2012.

28) Aigle 2005, 99.

29) Armstrongová 2008, 129.

vžil termín „islamský fundamentalizmus“. Neskôr sa objavili iné varianty toho istého ako „politický islam“, „islamský radikalizmus“, „islamizmus“.³⁷ V určitých prípadoch by však bolo vhodné diferencovať tieto pojmy aspoň zo sémantického hľadiska a to i preto, že jedna škatuľka v súčasnosti pre všetky prúdy nebude postačujúca. Politickým islamom rozumieme každú snahu o prenikanie a formu prenikania islamu do politiky, zväčša sekulárnej. Pre účely skúmania postačí definovať islamizmus ako politickú ideológiu, ktorá je založená na islamskom náboženstve. Často sa spája s islamským fundamentalizmom. Islamský fundamentalizmus možno v stručnosti definovať, ako taký islam, ktorý je rigidný v interpretácii Koránu a *sunny* a neuznáva náboženskú ani právnu teóriu či prax, ktorá nevychádza priamo z Koránu a *sunny*. Jej *salafistická* forma presadzuje prax, ktorá je spojená priamo s prorokom, jeho blízkymi a štyrmi pravovernými *chalfmi*. Spojenie fundamentalizmu a islamizmu tvorí politiku, ktorá presadzuje *šarí'u* ako jediný zdroj práva, pričom aktuálnou otázkou v niektorých krajinách islamského sveta je aplikácia trestnej *šarí'i*. Islamský radikalizmom je v tejto práci každý smer z vyššie menovaných vtedy, ak pre svoje ciele začne využívať násilné metódy, alebo k nim vyzýva.

Pre ďalšie pokračovanie je na mieste otázka, prečo sa Ibn Tajmíjovým myšlienkam dostalo zhodnotenia práve v 20. storočí. Bude korektné osvetliť, že tomu nie je úplne tak. Obrodou v tomto smere bolo už reformné puristické hnutie 18. storočia, ktoré vzniklo okolo osoby Muhammada Ibn Abdalwahhába. Jeho myšlienky boli v mnohých ohľadoch inšpirované Ibn Tajmíjom a dodnes sú základom oficiálnej ideológie Saudskej Arábie. To hrá v rozšírení Ibn Tajmíjovho učenia do Egypta, dôležitého pre túto štúdiu, značnú rolu. Saudská Arábia ako jeden z aspirantov na hegemoniu na Blízkom východe v rámci snahy o propagovanie a legitimizovanie svojho zriadenia podporovala a podporuje reedície, tlač a distribúciu Ibn Tajmíjovho diela.^{38,39} *Wahhábistické* reformné hnutie a jeho pozícia v saudskom štáte, ktorý sa dlhodobo snaží o intenzifikáciu svojho vplyvu v islamskom svete je jedným z faktorov v rozšírení Tajmíjových myšlienok. Ďalším dôvodom môžu byť reformistické a modernistické myšlienky autorov 18. storočia, ktorých cieľom bolo nájsť miesto islamu v rýchlo sa meniacej spoločnosti, ktorá zažívala dovtedy nevidaný kultúrny tlak Západu. Niektorí z nich ako napríklad známy Džamál ad-Dín al-Afghání videli v islame a jeho tradičnej forme formu boja proti tomuto kultúrnemu tlaku. Rozvoj gramotnosti a vzdelania v arabskom svete v 20. storočí taktiež zohral svoju rolu.⁴⁰ Gramotní a vzdelaní ľudia sa oslobodili od svojej závislosti na *'ulamá*, ktorých interpretácie a kázania pre nich dovtedy boli bránou k viere. Mohli si prečítať Korán sami a s porozumením. Avšak neboli teológmi, tisícročné učené diskusie pre nich neboli

príťažlivé na štúdium. Naopak tomu bolo u rigidných diel, ktoré jednoduchým a priamym spôsobom interpretovali tradíciu. To je dôvod, prečo boli známi islamskí radikáli napríklad lekármi ako Ajman al-Zawáhiri, údajný súčasný vodca *al-Qá'ídy* alebo inžiniermi ako Abdassalám Farag, jeden zo strojcov atentátu na egyptského prezidenta Sádáta. Úspech iránskej Islamskej revolúcie taktiež pridal svoje železko do ohňa tým, že ukázal realizovateľnosť ideí o premene sekulárneho štátu na fundamentalistickú teokraciu. To je len zlomok z faktorov, ktoré je možno vymenovať a s trochou vulgarizácie označiť za endogénne. Exogénne faktory ako vzostup postkolonializmu, postavenie arabských krajín do periférnej pozície po Prvej svetovej vojne a príchod globalizácie, ktoré vytvorili dojem, že islamský svet si už neurčuje svoj kurz sám, úzko súvisia s vyššie menovanými.

3.1. Ibn Tajmíja, Faraón a Skrytá povinnosť

Jedným zo spomenutých vplyvných islamských radikálov, ktorí sú žiarivými príkladmi proliferácie gramotnosti a vzdelania bol Abdasalám Farag, autor známeho pamfletu *al-Farída al-Ghá'iba*, Zanedbaná povinnosť. Tento autor bol dielom Ibn Tajmíju veľmi viditeľne ovplyvnený. Jeho manifest obsahuje hojný počet Tajmíjových citácií. Najdôležitejšími opornými bodmi sú mu v tomto Tajmíjove *fatwy* proti Mongolom a samozrejme *Márdínska fatwa*.

Farag sa narodil v roku 1952, v období prevratu Slobodných dôstojníkov v Egypte. Ten znamenal prerod Egypta v moderný štát. Rivalita Egypta a Saudskej Arábie, myšlienky pan-arabizmu a pokus o vytvorenie Zjednotenej Arabskej Republiky, potieranie Muslimského Bratstva, neskôr koniec *násirizmu* a nástup Sádátovho *infítáhu*, opätovné uvoľnenie pre Bratstvo a vznik mládežníckych spolkov *džamá'át islámíja*, kde sa Farag taktiež združoval, či opätovné oteplenie vzťahov Egypta a Saudskej Arábie a návrat časti islamistického disentu do Egypta spolu s diskusiou o *šarí'i* ako o zdroji egyptského zákonodárstva a rozšírením foriem islamskej mystiky medzi mestské vrstvy, to všetko mohlo prispieť k Faragovmu pohľadu na Egypt, a určite tomu bolo veľmi výrazne v posledných menovaných aspektoch, ktoré pre islamisticky zmýšľajúcu mládež združenú v *džamá'át* mohli znamenať optimistické vyhliadky do budúcnosti. Zvrat prichádza s kolapsom politiky *infítáhu*, zrušením subvencií na základné potraviny a násilné potlačenie masových demonstrácií v Káhire, ktoré otriasli dôverou Muslimského Bratstva a *džamá'át* voči Sádátovi. *Infítáh* obohatil úzke skupiny obyvateľstva, ktoré v žiadnom prípade neboli totožné so sympatizantmi islamu v politike.⁴¹ Korunou tohoto vývoja boli dohody z Camp Davidu v roku 1979 a vzdialená Iránska islamská revolúcia spolu s neskoršou inváziou

37) Mendel 2008, 48.

38) Kepel 1985, 14.

39) Rovnako je tomu s dielom Abdasalama Faraga.

40) Kepel 1985, 14.

41) Mendel 1994, 119–122.

Sovietskeho zväzu do Afghanistanu. Tieto z pochopiteľných dôvodov spôsobili radikalizáciu určitých islamistických vrstiev.

Mladý elektro-inžinier z Káhirskej univerzity a člen *džamá'át islámija* sa v tomto roku stretáva so skupinou *al-Džihád*, do ktorej vstupuje. Tento revolucionársky spolok s centrami v Alexandrii, Káhire a Hornom Egypte bol zložený z civilov ale i z vojakov. Farag sa čoskoro stáva vodcom Káhirskej civilnej zložky a spisuje manifest *Skrytá Povinnosť*, pričom spoluorganizuje štátny prevrat.⁴² Sadát je však kvôli posledným udalostiam v Egypte veľmi obozretný, Káhirska zložka je v roku 1981 rozbitá a reakciou na to je atentát na Sádáta uskutočnený vojenskou zložkou *Džihádu*. Farag bol za spojenie s atentátnikmi v nasledujúcom roku popravený.⁴³

Faragov pamflet *Skrytá Povinnosť* vstúpil do dejín ako manifest vyzývajúci k zvrhnutiu vtedajšieho režimu v Egypte, ktorý ako bezvereký vládne muslimom. Hneď na začiatku sa v ňom Farag pýta, či vôbec možno považovať Egypt za islamský štát. Tajmíjovu *Mardínsku fatwu* zasadzuje do teórie o *Dár-ul-Islám* a *Dár-ul-Kufr*, ktorá je rozpracovaním klasickej politicko-geografickej islamskej predstavy zaznamenaná v jednej z fatiev známeho Abú Hanifu. Podľa nej sa dá oblasť definovať ako *Dár-ul-Kufr*, príbytok bezverectva, za súčasného splnenia troch podmienok⁴⁴ Ako sa píše v *Skrytej povinnosti*:

„1. Keď je (miesto) riadené bezverekými zákonmi.

2. Keď muslimovia (v ňom) prídu o svoju bezpečnosť.

3. Susedstvo. a stane sa, že štát má hranice s bezverekým štátom a ten druhý spôsobí nebezpečenstvo muslimom a stane sa dôvodom pre stratu ich bezpečnosti.“⁴⁵

Už z ponúknutého, s prihliadnutím na predchádzajúci historický nástrel, je evidentné, o čo sa Farag snaží. Poukazuje na sekulárny egyptský establishment a legislatívu, a na bezverekého a agresívneho suseda Izrael, ktorý je hrozbou bezpečnosti. Sám si bez odvolávania na náboženskú autoritu nemôže dovoliť označiť niekoho za *káfira*, bezverca. Používa symbol Tatárov, ktorý prebral od Ibn Tajmíju, ktorí sa riadia *jasou*, a jedinou autoritou je pre nich Džingischán. Odvoláva sa na jeho výrok o tom, že kto sa podriadi niekomu inému ako bohu, a kto nasleduje iný zákon ako *šarí'u*, je *káfir*om.⁴⁶

Symbol Tatára sa objavuje v Ibn Tajmíjových *fatwách* proti Mongolom. Týka sa jeho stanoviska k ich konverzii k islamu a argumentov, prečo nemôžu byť považovaní za muslimov, ako bolo spomenuté vyššie.

Abdasalám Farag teda naznačuje, že muslimské obyvateľstvo Egypta žije pod nadvládou bezvercov a teda, že situácia egyptských muslimov je analogická k situácii

obyvateľov Mardínu, ktorých sa týkala vyššie rozpracovaná *fatwa*. *Mardínsku fatwu* cituje a v pôvodnom vydaní je použitie kontroverzné slovičko *juqátal*, s ním, proti nemu sa bojuje.⁴⁷ To je jeden z prvých prípadov, kedy sa daná *fatwa* stáva legitimizáciou boja proti sekulárnym štátom v muslimskom svete.

Vtedajší vládcovia sú podľa neho odpadlíci, ktorí vládnu podľa kresťanských, komunistických a sionistických vzorov, a v islame su pokrytci, *munáfíqún*, a niekedy hovorí dokonca o odpadlícťve, *ridda*. Prirovnáva ich k Mongolom a spôsob vládnutia *kjase*, pričom dokonca tvrdí, že *jasa* bola menej škodlivá ako zákonníky inšpirované západným právom.⁴⁸ S využitím Ibn Tajmíjových *fatiev* vyzýva muslimov aby proti takejto vláde viedli *džihád*.

Okrem aplikácie právnych kodexov neveriacich poukazuje i na iné aspekty zlyhávania v nastolovaní doktríny *hisby*. Konkrétne menuje rozšírenie *ziny*, cudzoložstva, čím podľa všetkého myslel hlavne káhirsku štvrť *al-Harám*, plnú verejných domov.⁴⁹ Tak isto tomu bolo v prípade rozšírenia alkoholu, *chamr*, a hazardu, *majsar*, rovnako ako v prípade Ibn Tajmíju.

Farag stále dookola naznačuje historické paralely až sa dostáva k jednej z Tajmíjových *fatiev*, ktorá tvrdí, že ilcháni sú bojovníkmi za vládu Džingischána a mongolského impéria, ktorú veľmi priamo nasadzuje na Egyptskú vládu a vlastne i vlády mnohých iných islamských krajín: „*Nie sú toto vlastnosti rovnaké ako vlastnosti dnešných vládcov a ich stúpcov, ktorí glorifikujú svojich vodcov viac ako ich stvoritela?*“⁵⁰

Definovať súdobých vládcov ako bezvercov či odpadlíkov ich prirovnaním k Mongolom bolo však len vybudovanie si východnej pozície pre rozpracovanie závažnejšej témy povinnosti *džihádu*. Názov pamfletu *al-Farída al-Ghá'iba*, *Skrytá povinnosť*, hovorí o povinnosti *džihádu*. Predkladá myšlienku, ktorú opäť opiera o autoritu Ibn Tajmíju, že *džihád* je povinnosť každého pravoverného muslima. Tá je v jeho ponímaní rovnocenná modlitbe a pôstu, a v prípade permanentného *džihádu* je dokonca prospešnejšia. Farag to obhajuje Bucharího zbierkou *hadíthov*, a to podľa vzoru Ibn Tajmíju.⁵¹

Farag si vyberá z Tajmíjových *fatiev* proti Mongolom pasáže, ktoré dopĺňa o vlastné postrehy jeho súčasnosti, čím podporuje bezpodmienečnosť a nevyhnutnosť *džihádu* proti nepravoverným vodcom, ktorí *ummu* vedú na scestie. Od začiatku až do konca graduje svoju naliehavosť, vyzýva priamej a rýchlej akcii, sústreďí sa na *džihád*, po ktorom má prísť ustanovenie islamského štátu, nad ktorého neexistenciu po štrnásťstoročnej

42) Mendel 1994, 168.

43) Mendel 1994, 172.

44) Faraj 2001, 20.

45) Faraj 2001, 20.

46) Faraj 2001, 23.

47) Kepel 1985, 195.

48) Faraj 2001, 26.

49) Faraj 2001, 27.

50) Faraj 2001, 28.

51) Kepel 1985, 198.

histórii kalifátu lamentuje. Kritizuje Muslimske Bratstvo a podobné hnutia za ich kolaboráciu s režimom, či pasívny prístup, strach z neúspechu.⁵²

Skrytá povinnosť je často citovaným a vydávaným dielom dodnes, a jej vplyv na myslenie súčasných islamských radikálov po celom svete je veľmi pravdepodobný.

3.2. Ibn Tajmíja a globálny džihád

Podľa Miloša Mendela je zrejmy vplyv myšlienok Ibn Tajmíju na dielo pakistánskeho žurnalistu, teológa a politika známeho ako zakladateľa *Džamáat-e Islámí*, Sajída Abú-l-Al'á Mawdúdího.⁵³ Takýto vplyv je ťažké analyzovať z dôvodu absencie priamych odkazov na Ibn Tajmíju v ťažiskových dielach Mawdúdího. V názoroch pakistánskeho autora na nutnosť islamskej vlády spolu s aplikáciou *šari'e* ako štátneho zákona a pohľade na povinnosť *džihádu* ako piliera viery a ako jedinej možnosti legitímnej vojny vidím podobnosti, ktoré poukazujú aspoň na hanbalovský madhab, ak už nie priamo na Ibn Tajmíju.

Mawdúdího systematickým popisom a interpretáciou súčasnosti, i plánom na ustanovenie islamského štátu sa pravdepodobne inšpiroval i významný autor Sajjid Qutb. Vďaka jeho manifestu s názvom *Míl'niky na ceste* ho možno považovať za jedného z najvplyvnejších autorov politického islamu. Systematicky rozpracoval stav spoločnosti Egypta po druhej svetovej vojne. Režim a spoločnosť podľa neho upadala do ignorácie, *džáhilije*, stavu, ktorým je z náboženských pozícií charakterizované pred-islamské obdobie na Arabskom polostrove, a preto predstavil spôsob vybudovania islamského štátu. Bez ohľadu na dojmy a domnienky o Tajmíjovom vplyve na Qutba, ktoré sú ťažko dokázateľné a overiteľné, je možné dokázať vplyv na jeho ponímanie *džihádu*. Qutb v *Míl'nikoch na ceste* venuje kapitolu konceptu *džihádu* a necháva stredovekého učenca Ibn Qajjima aby ju uviedol. Daný výsek jeho diela podľa Qutba totiž dokonale zhrňa celú povahu *džihádu*.⁵⁴

Ibn Qajjim v nej časovo zoradzuje božie príkazy Muhammadovi, ktoré sa venujú *džihádu* tak, ako boli zjavené. Popisuje a analyzuje ich podobne ako Ibn Tajmíja. Striktne sa drží Koránu. Veľmi podrobne sa venuje podmienkam, za akých je možné na kresťanov a židov, inovercov pod ochranou, ozbrojene útočiť. Ibn Tajmíja to rozpracúva vo fatwách i teoretický prácach.⁵⁵ Qutbom hojne citovaný Ibn Qajjim bol Tajmíjovým

spoločníkom, žiakom a hlavne jedným z dvoch spisovateľov jeho prác, ktorého vlastné dielo je v mnohom rozpracovaním a komentárom Ibn Tajmíju.⁵⁶

Sajjid Qutb a Mawdúdí nie sú pre tento text dôležitý z hľadiska významného pozorovateľného a dokázateľného čerpania z Ibn Tajmíju. Ich význam je však nesmierny v ich interpretácii súdobej reality spoločnosti. Odmietali vtedajšie spôsoby vládnutia, označovali ich za veľmi vzdialené islamu a podriaďujúce sa politickému, kultúrnemu a ekonomickému vplyvu Západu. Ukázali novej generácii muslimov inklinujúcich k revolucionarizmu spôsob ako definovať realitu islamského sveta. Ukázali im cestu k fundamentalizmu, *salafizmu* a témam, ktorým sa venoval Ibn Tajmíja a to v historickom období, ktoré je možné považovať za analogické, tak ako to uchoopil Farag.

Okrem toho, že nimi bol inšpirovaný Abdassalám Farag, bol medzi nimi i jeho spolupracovník z oblasti Horného Egypta Umar Abdarrahmán, autor *fatwy* požadujúcej Sádátovu smrť, ktorý sa neskôr preslávil ako „*Slepý Šajch*“ známy v U.S.A. Ten v osemdesiatych rokoch pobýval v Afganistane, kde sa spoločoval s inými ideovo blízkymi *mudžahedínmi*, ako bol napríklad zakladateľ *Maktab al-Chidáma*, Kancelárie služieb, predchodcu *al-Qá'idy*, Abduhlláhom Azzámom alebo jeho spolupracovníkom Usámom bin Ládinom.⁵⁷

Maktab al-Chidáma mala za úlohu trénovať, podporovať, rekrútovať a financovať *mudžahedínov* bojujúcich v Afganistane proti sovietskej prítomnosti. Prevádzkovala sieť kancelárií po celom svete a tá sa mala stať po Azzámovej smrti v roku 1989 štruktúrou, ktorá sa dnes označuje ako *al-Qá'ida*.⁵⁸

Azzám sa pri svojich štúdiách v Jordánsku a Egypte zoznámil s mnohými stúpenkami a nasledovníkmi Sajjida Qutba, ako boli Umar Abdarrahmán „*Slepý Šajch*“ či Ajman az-Zawáhirí, už spomínaný chirurg a údajný súčasný vodca *al-Qá'idy*. Azzám v roku sovietskej invázie do Afganistanu vydáva *fatwu* s názvom *Obrana muslimských zemí, prvá povinnosť po viere*, ktorá vyzýva muslimov celého sveta k *džihádu* za oslobodenie muslimských zemí Palestíny a Afganistanu.⁵⁹ Uvádza ju Ibn Tajmíjov citát, ktorý *fatwe* prepožičiava názov a znie: „*Prvá povinnosť po viere je odmietnutie nepriateľského agresora, ktorý útočí na náboženstvo i svetské statky.*“⁶⁰

Využíva v tomto texte Ibn Tajmíju aby vysvetlil nevyhnutnosť a bezpodmienečnosť *džihádu* pre blaho *ummy*, jeho štatút individuálnej i kolektívnej povinnosti ako

52) Faraj 2001, 61.

53) Mendel 2008, 155.

54) Kalamullah: *Milestones*, <http://www.kalamullah.com/Books/MILESTONES.pdf>, 19. 6. 2011.

55) Ansari 2000, 544.

56) Matroudi 2006, 133.

57) Wiktorowitz 2005, 76–80.

58) National Commission on terrorist attacks Upon the United States: *Monograph on Terrorist Financing*, http://govinfo.library.unt.edu/911/staff_statements/index.htm, 30. 3. 2012.

59) Religioscope: *Defense Fatwa*, http://www.religioscope.com/info/doc/jihad/azzam_defence_3_chap1.htm, 30. 3. 2012.

60) Religioscope: *Defense Fatwa*, http://www.religioscope.com/info/doc/jihad/azzam_defence_3_chap1.htm, 30. 3. 2012.

i jeho miesto medzi základnými piliermi islamu. Táto *fatwa* i Azzámov neskorší manifest s názvom *Pripoj sa do karavany!* však otvára dôležité otázky, ku ktorých zodpovedaniu bude moderných *mudžahedínov* išpirovať práve Ibn Tajmíja. *Pripoj sa do karavany!* je manifestom, ktorý vyzýva muslimov k tomu, aby sa podieľali na oslobodení Afganistanu a nasledovnom ustanovení muslimského štátu na jeho území. V ňom Ibn Tajmíja Azzámovi opäť pomáha svojimi *fatwami*, ktoré apelujú na nutnosť vyhnania nepriateľa, rovnako ako v *Obrane muslimských zemí*, a o povinnosti bez výnimiek, okrem tých, ktoré tradícia jasne definuje, ako sú napríklad vysoký alebo, naopak, nízky vek, choroba, handicap a podobne. Tajmíja mu taktiež pomáha interpretovať správnu islamskú vládu, podobne ako predtým Faragovi. Sovieti a nimi dosadený afganský establishment sú neveriaci agresori uzurpujúci moc nad muslimským obyvateľstvom.⁶¹

Kto však má podniknúť *džihád* okrem napadnutých samých? Dovtedy nebolo rozšírenou praxou, že by štátom napadnutým cudzími agresormi prichádzali na pomoc *mudžahedíni* z krajov vzdialených. Azzám však tvrdí, že nie je možné aby sa Afgháncom podarilo vyhnúť sovietske jednotky osamote. Tu sa prichádza odpoveď v podobe dôrazu na *džihád* ako na povinnosť kolektívnu a zároveň individuálnu, keď je podľa Tajmíju i Azzáma kolektívnu povinnosťou muslimov brániť sa útoku, a pokiaľ to nedokážu, je to individuálnou povinnosťou každého muslima v blízkosti.⁶²

O slovo sa hlási globalizácia, ktorá vzdialenosti relativizuje. Kto je každý muslim v blízkosti? Azzám, Zawáhírí i bin Ládin po úvahách na túto tému vytvorili interkontinentálnu sieť kancelárií *Maktab al-Chidáma*, neskôr *al-Qá'ida*, ktoré umožňovali stať sa všetkým muslimom tými, ktorí sú v blízkosti. Tým vytvorili a legitimizovali koncept, ktorý možno nazvať *globálnym džihádom*. Ten je odpoveďou na jednu zo spomínaných veľkých otázok moderných *mudžahedínov*.

Ďalšou otázkou, ktorej zodpovedanie inšpiruje Ibn Tajmíja sú eventuálne civilné obeť *globálneho džihádu*. Pre Azzáma to zrejme ešte znamenalo uvažovanie o útokoch na agresorov a kolaborantov v obraňovaných muslimských krajinách. Pre *al-Qá'ida* to však podľa medializovaných historických udalostí od roku 2001 znamená i *globálny džihád* smerom von. Otázka útokov, ktorých obeťami sa stanú civilisti, či dokonca takých, ktoré sú na nich priamo namierené je samozrejme veľmi konfliktná. Korán vraví: „*A bojujte na stezke boží proti tým, ktorí bojujú proti vám, avšak nečinite bezpráví neboť Bůh nemiluje ty, ktorí se bezpráví dopouštějí.*“⁶³

„*A kvůli tomuto jsme předepsali dítkám Izraele, aby ten, jenž zabije jednoho člověka – nikoliv pro pomstu na někom anebo za to, že šířil pohoršení na zemi – byl souzen, jako by zabil lidstvo veškeré. a aby ten, kto ožíví jednoho, byl posuzován, jako by oživil lidstvo*

veškeré. a přišli k nim již dříve poslové naši s jasnými důkazy, avšak mnozí z nich i potom se dopouštěli přestupků na zemi.“⁶⁴

Quintan Wiktorovitz vytvoril orientačný zoznam podmienok, za ktorých je usmrtenie civilistov v boji pre bojovníkov *al-Qá'idy* povolené. Ten vypracoval pomocou štúdia ich spisov, listov a verejných vyhlásení.

„1) *Nepriateľ zámerne zabíjal muslimských civilistov.*

2) *Civilisti asistovali pri boji „skutkom, slovom, myslou (intelektom).*

3) *Islamskí bojovníci nedokážu rozlíšiť medzi bojujúcimi a nebojujúcimi*

4) *Je potrebné vypáliť nepriateľskú pevnosť alebo pole, kde sú civilisti.*

5) *Musia byť použité ťažké zbraňové systémy.*

6) *Nepriateľ používa civilistov ako ľudské štíty.*

7) *Nepriateľ poruší dohodu s muslimami a civilisti musia byť zabíjaní pre ponaučenie.*“⁶⁵

Pre skúmanie vplyvu Ibn Tajmíju na tento vykonštruovaný zoznam sú dôležité body o civilných spolupracovníkoch útočníkov, o nemožnosti dištinkcie medzi bojujúcimi a nebojujúcimi a o nepriateľovom užití civilistov ako živých štítov. Ibn Tajmíja v jednej zo svojich *fatiev* vraví, že „*Tí, ktorí nie sú útoční a nepodieľajú sa na vojne, ženy, deti, pútnici, starci, slepci, chronicky chorí a im podobní nemajú byť zabíjaní, iba ak sa podieľajú na vojne svojimi slovami alebo činmi.*“⁶⁶

Ibn Tajmíja k tomu v niektorých svojich *fatwách* vrátane Mardínskej pripája i názor, že výnimkou sú taktiež tí, ktorí sa na vojne a podpore bezvereckého panovníka podieľajú svojím mjetkom. Je zrejme, že v súčasnosti i počas útokov pripisovaných *al-Qá'ide* môže byť participantom na vojne podľa tejto definície takmer každý novinár, mezeňer alebo poštár.

Zawáhírí a ďalší autori napojení na sieť *al-Qá'ida* však námietky o Tajmíjovej dobe, kedy neexistovala dnešná demokracia, globálna prepojenosť a podobne, odmietajú s tvrdením, že volené zastupiteľstvá, ktoré rozhodli o vojenských alebo iných aktivitách proti muslimom, zastupujú hlas ich voličov. a teda, že sú i voliči participantmi na vojne vedenej takouto krajinou.⁶⁷

V otázke nemožnosti dištinkcie bojujúcich a civilistov, či ich využitia ako ľudských štítov, alebo dokonca pokiaľ sa jedná i o muslimských civilistov Azzám vo *fatwe* *Obrana muslimských zemí* cituje Ibn Tajmíju: „*Pokiaľ sú s neveriacimi prítomní i zbožní ľudia, najlepší z človečenstva, a nie je možné bojovať proti bezvercom inak, než že budú zabíjaní, vtedy budú zabíjaní tiež. Uznávaní učenci sú v zhode, že pokiaľ neveriaci použijú muslimských*

61) Hoor al-Ayn: *Join the Caravan*, <http://hoor-al-ayn.com/books>, cit.30. 3. 2012.

62) Hoor al-Ayn: *Join the Caravan*, <http://hoor-al-ayn.com/books>, cit.30. 3. 2012.

63) Korán 2:190.

64) Korán 5:32.

65) Wiktorowicz 2005, 89.

66) Ansari 2000, 544.

67) Wiktorowicz 2005, 91.

zajatcov ako ľudské štíty a pre ostatných muslimov existuje nebezpečenstvo, pokiaľ nebudú porazení, je povolené zabiť muslimov, avšak je nutné mieriť na neveriacich.“⁶⁸

Je zrejmé, že pre nemuslimských civilov prítomných na bojisku nebudú platiť prísnejšie podmienky. Pravdepodobný je opak.

Na záver jadra štúdie bol ponechaný mediálne známy leader *al-Qá'idy* Usáma bin Ládín, ktorý túto sieť viedol od jej vzniku až do jeho údajnej smrti v roku 2011. Miloš Mendel vo svojej publikácii *Hidžra* tvrdí, že bol ovplyvnený Ibn Tajmíjovým symbolom Tatára, ktorý prebral i Farag.⁶⁹ To isté platí i o *mulá* Muhammadovi Umarovi, ideológovi Talibanu a faktickom leadrovi Islamského Afganského Emirátu, ktorý trval od roku 1996 až do invázie USA v roku 2001. Podľa Mendela vo svojich *fatwách* prijal symbol Tatára, bezverekého uzurpátora moci nad krajinou s muslimským obyvateľstvom.⁷⁰ V prípade Usámu bin Ládina, ten prirovnáva k Tatárom uzurpátorov moci nad *dár al-islám*, ktorými majú byť USA a Izrael. O Tajmíju sa taktiež opiera ako o právnú a vieroučnú autoritu vo svojom *Vyhlásení džihádu proti Američanom okupujúcim krajinu dvoch svätých miest*. Ibn Tajmíju v nej po krátkom popise historického kontextu radí k učencom, ktorí boli podobne ako niektorí Ládínovi súčasníci obeťami útokov uzurpátora pre ich snahu podporiť islamský národ proti jeho nepriateľom. Ibn Tajmíja sa stáva jeho oporou v tvrdení, že všetci muslimovia by sa mali zapojiť do boja za vyhnanie neveriacich z muslimských krajín a podobne ako Azzám a Ibn Tajmíja tvrdí, že *džihád* za vypudenie agresora je hneď druhou povinnosťou muslima za vierou. Táto *fatwa* z roku 1996 je kritikou prítomnosti americkej prítomnosti a aktivít v muslimských krajinách a taktiež kritikou prístupu saudského štátu k nim.⁷¹ Vo *fatwách*, ktoré vydal roku 1994 počas svojho pobytu v Sudáne, a v ktorých sa zameriava na kritiku náboženskej politiky domovskej Saudskej Arábie, využíva Ibn Tajmíjov odkaz a autoritu k výzve na nasledovanie pravoverných '*ulamá*, ktorí boli však perzekuovaní, a k *džihádu* proti nepriateľom islamu v každej podobe.^{72, 73}

68) Religioscope: Defense Fatwa, http://www.religioscope.com/info/doc/jihad/azzam_defence_3_chap1.htm, 30. 3. 2012.

69) Mendel 2006, 315.

70) Mendel 2008, 138.

71) Wikisource: Osama bin Laden's Declaration of War, http://en.wikisource.org/wiki/Osama_bin_Laden's_Declaration_of_War, 31. 3. 2012.

72) Wikisource: Muslim Scholars In a Face of Despotism, http://en.wikisource.org/wiki/Muslim_Scholars_in_a_Face_of_Despotism, 30. 3. 2012.

73) Wikisource: Do Not Have Vile Actions in Your Religion, http://en.wikisource.org/wiki/Do_Not_Have_Vile_Actions_in_Your_Religion, 30. 3. 2012.

4. Záver

Ponúknutá štúdia mala poskytnúť prehľad myšlienok stredovekého islamského právnika Ibn Tajmíju na autorov i aktivistov politického islamu a predovšetkým radikálneho politického islamu v neskoršom 20. storočí. Text ukázal, v čom spočíva príťažlivosť Tajmíjových argumentov. Je to ich fundamentalistický charakter, definovaný hanbalovským madhabom i doba, v ktorej žil a udalosti, na ktoré reagoval. Nemožno poprieť, že bola v mnohom podobná súčasnému stavu islamského sveta. Ilcháni ako nástupcovia neľutostných Tatárov, ktorí zdevastovali Baghdád a tyranizovali muslimské obyvateľstvo nahradili sekulárni politici ako agenti kolonizátorského Západu, ktorý môže za poníženie muslimov, likvidáciu chalífátu a inštaláciu Izraela. Súčasnosť nám ukazuje, že situácia nie je iná. Tlak Západu na islamský svet neustáva. Americké angažmá v oblasti širšieho Blízkeho východu trvá a udalosti Arabskej jari z roku 2011 ukázali, že široké masy sa so sekulárnymi faraónskymi formami vlády nestotožňovali. Je na mieste povedať, že Tajmíjov dôraz na *idžmá'*, konsenzus ummy, v takomto prípade stráca svoju váhu, ktorú mal ako argument proti Faragovi, či iným, ktorí ho vo svojich dielach ignorovali, alebo obchádzali tým, že širokú spoločnosť označili za ignorantskú. V záujme Západu i islamského sveta je aby sa práve tento islamský koncept, na ktorý Ibn Tajmíja tak veľmi prihliadal, propagoval a šírili. V súčasnej dobe globálnej prepojenosti, zbrani hromadného ničenia či hrozby globálneho teroru existuje ešte jeden koncept, ktorý Tajmíja opakoval v spise, z ktorého táto štúdia najviac čerpá, a ktorý by mal byť šírený. Niekoľko krát opakovaná myšlienka v *Prikazovaní správneho a zakazovaní nesprávneho* a základný princíp *hisby* znie: „Všetko čo vravíme vychádza zo základného princípu, ktorý hovorí, že pokiaľ sú prospech a škoda vo výsledku činu zmiešané. a človek si musí vybrať medzi konaním dobra s nejakými zlými vedľajšími účinkami alebo vyhnutiu sa takémuto činu aby predišiel zlým vedľajším účinkom, je nevyhnutnosťou vybrať si smer, ktorý má väčší celkový alebo čistý prospech.“⁷⁴

Obrázek 1: Posledná veta najstaršieho dochovaného prepisu Ibn Tajmíjovej Márdínskej fatwy Záhíríja 2757 obsahujúcej kontroverzné sloveso proti nemu je bojované/ s ním je zaobchádzané. / Picture 1: The last sentence of the oldest preserved transcript of Ibn Taymiyyah's Marden fatwa Zahiryya 2757 containing the conflict verb to be fought/ to be treated.

Zdroj: Michot (2011: 146)

74) Kalamullah: Enjoining Right and Forbidding Wrong by Ibn Taymyyia, <http://www.kalamullah.com/Books/Enjoining%20Right%20and%20forbidding%20wrong.pdf>, 5. 4. 2012.

Použité zdroje**Literatúra**

AIGLE, Denise (2005): The Mongol Invasions of Bilad al-Sham by Ghazan Khan and Ibn Taymiyah's Three „Anti-Mongol“ Fatwas. *Mamluk Studies Review* 2/2007, s. 89–120.

ANSARI, Muhammad Abdul-Haqq (2000): *Ibn Taymiyyah expounds on Islam*. Riyadh: General Administration of Culture and Publication.

ARMSTRONGOVÁ, Karen (2008): *Islám*. Praha: Slovart.

ESPOSITO, John a KALINN, Ibrahim (2009): *The 500 Most Influential Muslims in the World 2009*. Amman: The Royal Islamic Strategic Studies Centre.

FARAJ, Muhammad Abdalsalam (2001): *The Absent Obligation*. Birmingham: Maktabah Al Ansar Publications.

KEPEL, Gilles (1985): *Muslim Extremism in Egypt: The Propeth and Pharaoh*. Berkley: University of California Press.

KREISER, Klaus a NEUMANN, Christoph (2010): *Dějiny Turecka*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

MATROUDI, Abdul Hakim (2006): *The Hanbali School of Law and Ibn Taymiyyah: Conflict or conciliation*. New York: Routledge

MENDEL, Miloš (1994): *Islámská výzva*. Brno: Atlantis

MENDEL, Miloš (2006): *Hidžra: Náboženská emigrace v dejinách islámských zemí*. Praha: Orientální ústav Akedemie věd České republiky.

MENDEL, Miloš (2008): *S puškou a Koránem*. Praha: Orientální ústav Akademie věd České republiky.

MICHOT, Yahya (2011): Ibn Taymiyya's „New Mardin Fatwa“. Is genetically modified Islam (GMI) carcinogenic?. *The Muslim World* 2/2011, s. 130–181.

WIKTOROWITZ, Quintan (2005): A Genealogy of Radical Islam. *Studies in Conflict and Terrorism* 2/2005, s. 75–97.

Prameny

Korán (1972). Praha: Odeon.

Internetové zdroje

Hoor al-Ayn: *Join the Caravan*, <http://hoor-al-ayn.com/books>, 30. 3. 2012.

Kalamullah: *Enjoining Right and Forbidding Wrong by Ibn Taymyyia*, <http://www.kalamullah.com/Books/Enjoining%20Right%20and%20forbidding%20wrong.pdf>, 5. 4. 2012.

Kalamullah: *Milestones*, <http://www.kalamullah.com/Books/MILESTONES.pdf>, 19. 6. 2011.

National Comission on terrorist attacks Upon the United States: *Monograph on Terrorist Financing*, http://govinfo.library.unt.edu/911/staff_statements/index.htm, 30. 3. 2012.

Religioscope: *Defense Fatwa*, http://www.religioscope.com/info/doc/jihad/azzam_defence_3_chap1.htm, 30. 3. 2012.

Wikisource: *Muslim Scholars In a Face of Despotism*, http://en.wikisource.org/wiki/Muslim_Scholars_in_a_Face_of_Despotism, 30.3.2012.

Wikisource: *Osama bin Laden's Declaration of War*, http://en.wikisource.org/wiki/Osama_bin_Laden's_Declaration_of_War, 31.3.2012.

Wikisource: *The Great Compilation of Fatwa*, http://ar.wikisource.org/wiki/%D9%85%D8%A-C%D9%85%D9%88%D8%B9_%D8%A7%D9%84%D9%81%D8%AA%D8%A7%D9%88%D9%89, 8. 4. 2012.

Vydání článku bylo podpořeno Grantovým systémem ZČU, číslo projektu SGS-2013-062.

Summary

Ibn Taymiyyah was and until now is one of the most influential Islamic lawyers. His law and theologic books are translated into various languages and published in various countries throughout the world for religious education of Muslim communities. He could be called one of the first Islamic fundamentalists. He was a revivalist of the Hanbali madhab and his thoughts are very similar to those of the later islamic reformists. After the Cold war the West lost its ideological opponent. Communism was substituted by the threat of nationalism in Europe and central Asia and by the threat of religious fundamentalism and radicalism, notably Islamic radicalism. This was confirmed by the focus of western discourse on the Israeli-Palestinian peace process, the war in Yugoslavia or the suprising success of Huntington's Clash of Civilizations. Incidents from New York and Washington in 2001, Madrid in 2004 and London in 2005 together with a declaration of the global war on terror climaxed this castling of threats. This inspired new publications and re-editions of books dedicated to radical Islam. There are many references about Ibn Taymiyyah as the inventor of various concepts which radicals embraced. It is the case of the themes of correct Islamic rule, jihad and of so-called geopolitical notions. Ibn Taymiyyah was active in Damascus after the period of the Mongol invasions and the devastation of the khalifate. There existed a few states ruled by Mongols in the region, and Mongol rulers formally converted to Islam. They ruled by a traditional co-dex called Yasa. Ibn Taymiyyah found their conversion to Islam superficial and did not consider them righteous Muslims. According to him the source of law could only be the Quran and sunna. The ruler must rule by sharia. If he does not, the umma has the right to substitute him. To prevent fitna, there is a concept of ijma, consensus of the umma. Ibn Taymiyya and his concept of jihad is also significant. He considered it the sixth pillar of Islamic faith and placed jihad on the level of hajj or fasting. He says that jihad is a defining aspect of the umma which helps to maintain and to develop it. The next important field of his work are fatwas, judicial verdicts. One of them, called Marden fatwa, is considered the first, which focused the on the life of Muslims under non-Muslim rule. Important in this fatwa was his opinion regarding the city of Marden dar al-Islam or dar al-Kufr. He said it is a specific region in which Muslims and non-Muslims are treated equally. The later transcriptions and translations of the original fatwa were marked by serious mistakes which lead to a misunderstanding of the original meaning. Fatwa then could be interpreted as a legitimization of the violence against non-Muslims. It should be mentioned that Ibn Taymiyyah's thoughts were inspiraton for the civil leader of Cairo-based al-Jihaad group, Abdasalam Farag. He cooperated in planning the assasination of Egyptian president Sadat and was sentenced to death. His pamphlet, The Neglected Duty, calls for the overthrow of secular establishments throughout the Muslim world. He compares secular leaders to Tartars and Mongols. He shows how they rule by tools other than sharia. Taymiyyah's fatwas against Mongols and his opinions on jihad served Farag as a foot-hold. This foot-hold served also to Abudllah Azzam and Osama bin Laden for recruiting mujahideen to liberate Afghanistan occupied by Soviets. Later this initiative became a global jihadi network.